

Originele titel: *Untenrum frei*
© Rowohlt Verlag GmbH, Hamburg, 2016

INHOUD

VOORWOORD | P. 5

HOOFDSTUK ÉÉN | P. 14

NIET ALS PRINSES GEBOREN

HOOFDSTUK TWEE | P. 42

ONTWAREN EN ONTHAREN

HOOFDSTUK DRIE | P. 72

KENNIS ZOU MACHT ZIJN

HOOFDSTUK VIER | P. 106

VANONDER EN VANBOVEN

HOOFDSTUK VIJF | P. 140

**WERELDHEERSCHAPPIJ IN
HET ALLEDAAGSE LEVEN**

HOOFDSTUK ZES | P. 168

EEN 'FUCK YOU'-POËZIE

HOOFDSTUK ZEVEN | P. 190

ALLEEN MAAR MET LIEFDE

EINDNOTEN | P. 209

LITERATUUR | P. 218

DANKWOORD | P. 223

VOORWOORD

De actrice Maggie Gyllenhaal werd op haar 37e afgewezen voor een Hollywoodrol. Ze zou de *'love interest'* van een 55-jarige man spelen. Gyllenhaal werd niet gekozen, omdat ze te oud was. 'Het verbaasde me,' zei ze in een interview. 'In het begin voelde ik me er slecht over. Daarna werd ik woedend en nog later moest ik lachen.'¹

Dit boek is op een gelijkaardige manier ontstaan. Eerst waren de dingen vreemd. Onaangenaam. Kwetsend. Daarna volgde woede. Razende woede over onrecht. En toen moest ik lachen. Zo zou het toch niet mogen zijn. Die oude rotzooi staat op instorten.

We kunnen vanonder niet vrij zijn als we dat vanboven niet zijn. En andersom. Dat is het centrale idee in dit boek. Het gaat over de kleine, smerige dingen waar je liever niet over praat omdat ze beschamend kunnen zijn en de grote machtsvragen waarover ook liever niet gesproken wordt omdat het allemaal zo onveranderlijk lijkt. Het gaat over hoe vrijheid op kleine schaal met vrijheid op hoger niveau samenhangt en uiteindelijk zal duidelijk worden: dat is helemaal hetzelfde.

En bovendien gaat het ook over dat vrijheid zelfs voor een gelijkgezinde elite niets waard is als die vrijheid slechts voor enkelingen geldt die op een dakterras gin-tonic drinken, terwijl de massa in een machinekamer zwoegt. Vrijheid is een groot woord. Dat is goed, want het gaat over veel. Het gaat bijvoorbeeld over dat alle mensen een subject mogen zijn, maar ook objecten als ze dat willen. Dat klinkt abstract, maar zal uiteindelijk toch met pompelmoezen op penissen en sokken in beha's te maken hebben.

Het gaat over vrijheid en toch wil dit boek niemand bevrijden. Om twee redenen. Ten eerste willen sommige mensen helemaal niet bevrijd worden en ten tweede moet wie vrij wil zijn, zichzelf uiteindelijk bevrijden. Natuurlijk zijn er vrouwen die graag onderdanig zijn en van traditionele

rollen houden. En er zijn mannen die zich echt, echt niets anders kunnen indenken dan al staande plassende barbecue-experts te zijn. Maar alles is mooier als het vrijwillig en bewust zelfgekozen is en daarvoor moet je tenminste alternatieven kennen.

Maar waarom eigenlijk ‘bevrijden’? Waarvan dan?

Een vrouw of een man zijn is een job op zich. Iemand zijn die ergens daartussenin of helemaal aan de andere kant ligt of tussen het ene en het andere wisselt, is nog een veel zwaardere job. We steken veel energie in de rollen die we spelen, omdat we geloven dat alles geordend moet zijn, en *helemaal* anders zijn, gaat nu ook weer niet. We doen veel moeite die we overigens amper opmerken, omdat het zo alledaags geworden is. En ook omdat het gemakkelijker is om je aan bestaande patronen te houden. Vooraf gedefinieerde rollen vereenvoudigen veel. Maar toch beperken ze ook. Zoals vangrails. Het is gemakkelijker om op de snelweg te blijven als er links en rechts stalen vangrails staan en daarachter alleen maar gras groeit. Wat zou je daar in het gras zoeken? Je komt er niet vooruit. Maar misschien is het er mooi. Vooral als je er levend aankomt en niet door de vangrails heen moet. En nee, maak je geen zorgen, het feminisme zal niemand snelwegen ontzeggen.

We zijn – en dit is een andere these in dit boek – ogenschijnlijk omringd door ongelooflijk veel seks, door naaktheid en borsten en porno en affiches met seksspeeltjes. Maar dat is geen seks. Het is een vage belofte van een mogelijkheid die heel weinig met daadwerkelijke seks te maken heeft. Daartegenover staat een nog steeds grote onzelfzekerheid waarmee zeventienjarige jongens op internetfora schrijven: ‘Ik ben bang dat ik bij de eerste keer niet het juiste gaatje zal vinden. Hoe kan ik het beste herkennen waar ik mijn penis in moet steken?’

Ja, waar moet die penis dan eigenlijk in? Die vraag ga ik niet beantwoorden, maar misschien wel een paar andere.

Dit boek is geen manifest, omdat ik wantrouwig ben tegenover manifesten en omdat het een hele reeks vragen en meningen bevat die als aanzet en niet als eindpunt van een discussie kunnen dienen. Het is geen autobio-

grafie, omdat ik mezelf niet wil uitkleden, of liever: omdat ik me wel graag uitkleed, maar daarover geen boek hoeft te schrijven. Uit dit boek zal je niet opmaken of en hoe ik me als feministe in de 21e eeuw onthaar; je zal er alleen maar achter komen dat het me niet uitmaakt wie dat doet. We moeten het over schoonheidsnormen hebben, omdat ze ons beperken. We mogen ons er niet door laten afleiden, omdat we uit het oog zouden verliezen waar het feminisme eigenlijk over gaat: macht en autonomie. Je zal in dit boek ook niet te weten komen of ik liever in bed of op de keukentafel seks heb, maar wel dat ik noch het ene noch het andere als geëmancipeerd of saai beschouw. Waar het wel over gaat, is dat de kwaliteit van het vrijen afhangt van wie de volgende ochtend de keukentafel dekt en het beddengoed verschoont.

Ik ga dus een verhaal vertellen. Daarvoor zal ik mijn eigen proefkonijn zijn. Aangezien seks en macht zulke fundamentele thema’s zijn, denk ik dat we veel kunnen bijleren als we vanuit ons eigen leven vertrekken. Ik zal dingen hebben meegemaakt en dingen verzonnen hebben en het is moeilijk te zeggen wat daarvan persoonlijker is. Alle verhalen in dit boek hebben plaatsgevonden, maar de omstandigheden, namen en persoonlijke informatie zijn gewijzigd om de anonimiteit en waardigheid van de betrokkenen te garanderen.

Marcel Proust schreef:

‘Dwazen denken dat grote dimensies van sociale verschijningen een uitstekende gelegenheid zijn om dieper in de menselijke ziel binnen te dringen; ze moeten inzien dat ze eerder door het binnendringen van een individu de mogelijkheid krijgen om sociale verschijningen te begrijpen.’²

Dat is precies wat we zullen doen: de individualiteit binnendringen en kijken wat we daar vinden. En dat vervolgens opnieuw aan ‘grote dimensies van sociale verschijningen’ koppelen.

Het zal over seks en macht gaan, maar ook over angst, schaamte en gewoonte, plezier en taboes. En natuurlijk ook over liefde. En over inspanning en inspanning uit liefde.

De afzonderlijke hoofdstukken in dit boek zijn opzichzelfstaande essays die je individueel zou kunnen lezen, maar achtereenvolgend vormen ze een verhaal.

Het eerste hoofdstuk laat zien hoe patronen al in onze kindertijd kunnen binnensluipen, patronen die ons beperken en waarvan we ons moeten verlossen zodra we inzien dat het leven geen Disneyfilm is.

Het tweede hoofdstuk gaat over schoonheid en over aan je lichaam werken en ook over het stevig aanpakken ervan.

Het derde hoofdstuk gaat over seks en kennis over wat goede seks is en tijdschriften die ons niet verder brengen.

Wat dit met de seksuele revolutie te maken heeft, is de vraag in het vierde hoofdstuk. Zijn we zo vrij en losbandig als we denken?*

In het vijfde hoofdstuk wordt de vraag gesteld of een feministische wereldheerschappij een optie is en het antwoord is: natuurlijk niet, omdat een wereldheerschappij in het algemeen geen optie is. Het gaat over genderstudies en een eerlijk betaald loon, en over het verband tussen feminisme en anarchisme met eenzelfde gemeenschappelijk doel: de afschaffing van gezag.

Het zesde hoofdstuk raadt aan om een eigen 'fuck you'-poëzie te ontwikkelen om minder vaak voor de gek gehouden te worden, met betrekking tot mythen over seks of de vraag over wat 'juiste' taal is.

Het laatste hoofdstuk gaat over liefde en wat dat tenslotte met dit alles te maken heeft: veel. Want uiteindelijk doen we hetzelfde in politieke bewe-

gingen als bij relaties en kinderen krijgen. We komen samen en worden daardoor talrijker.

We moeten dit alles niet 'feminisme' noemen. We zouden ook kunnen zeggen dat het op de een of andere manier over seks en macht gaat en alles wat daarbij komt kijken. We moeten het onzinnige deel van de discussie achterwege laten. En het zou niet erg zijn om het woord 'feminisme' weg te laten. Toen Simone de Beauvoir *De tweede sekse* schreef, noemde ze zichzelf ook geen 'feministe'. ('In het debat over feminisme is er genoeg inkt gevloeid,' stond er op de eerste pagina, in 1949 – ja, toen.) Je kan vrouwen – en het feminisme – ongelofelijke diensten bewijzen, zonder jezelf feminist te noemen. Je kan hen ook veel kwaad doen, ook al noem je jezelf feminist. Het is ingewikkeld.

De term 'feminisme' schrikt vandaag de dag nog steeds veel mensen af. Ze denken aan hysterische heksen die alle mannen willen castreren, of liever meteen doden, om dan lachend rond het kampvuur te dansen en er beha na beha in te gooien. Of ze denken aan gestoorde wijven die door hun vaders, broers of geliefden gekwetst en benadeeld werden en nu wraak willen nemen door een achterbakse ideologie te verspreiden waarin vrouwen betere mensen zijn, meisjes niet meer met barbies mogen spelen en nagellak verboden is. Of hebzuchtige, bedorven snotapen die toch beurzen en leidinggevende functies willen krijgen ondanks dat ze hun studies sociale pedagogische wetenschappen hebben stopgezet omdat ze liever pluchen poesjes breien, en die niet weten hoe ze nu hun huur moeten betalen.

Als je van dit boek alleen het voorwoord leest en het daarna weglegt, neem dan tenminste dit mee: al deze ideeën kloppen niet. Dat zweer ik op alle leidinggevende functies die ik nooit wilde hebben en op mijn beha's die ik niet zou willen missen.

Toch hecht ik persoonlijk niet veel belang aan iemand die het opneemt voor het *woord* feminisme. Uiteindelijk gaat het om hoe we handelen en met elkaar omgaan en niet over welk etiket we onszelf geven. Het kan

---

* In het derde en vierde hoofdstuk worden incidenten van seksueel geweld beschreven (p. 96-99 en 136-139). In het derde hoofdstuk zal het ook over eetstoornissen en zelfverminking gaan (p. 89-91 en 99-101). Wie vermoedt dat het lezen van deze pagina's moeilijk kan zijn, kan ze overslaan of ze samen met iemand lezen.

zijn dat mensen onaangename ervaringen gehad hebben met mensen die zichzelf als feminist(e) beschouwen. Niet alles wat *in naam van* het feminisme gebeurt, is goed. Er zijn vrouwen die zichzelf feministe noemen en in dezelfde adem moslimvrouwen het vermogen ontzeggen om zelf te beslissen. Een politieke houding die andere mensen betuttelt, uitsluit of beledigt, heeft niets te maken met wat ik onder het feminisme versta – hetzelfde geldt voor de vraag of vrouwen zich mogen kleden om mannen te bekoren. Natuurlijk mogen ze dat, want vrijwel alle zinnen die beginnen met ‘In feminisme mogen vrouwen niet...’ zijn verkeerd.

Voor mij betekent feminisme dat iedereen onafhankelijk van geslacht, seksualiteit en lichaam, dezelfde rechten en vrijheden moet hebben. Dit is natuurlijk geen kwestie die je louter aan de hand van criteria zoals vrouwelijkheid, mannelijkheid, hetero-, homo- of biseksualiteit kan bediscussieren. Beperkingen van rechten en vrijheden hebben al altijd te maken gehad met een oorsprong, zowel in etnische zin als ook met betrekking tot de klassenproblematiek. Een getrouwde Duitse vrouwelijke manager die een hoge functie in het bestuur van een DAX-bedrijf wil, heeft andere problemen dan een Turkse bakkerin die daarnaast nog moet schoonmaken om bij te verdienen. Daarom is feminisme geen project dat onafhankelijk van andere ontwikkelingen kan worden uitgevoerd: racisme, klassenonderdrukking, alles hoort bij elkaar – en moet tezamen verdwijnen.

Een deel van dit boek gaat over hoe ik het mezelf niet erg gemakkelijk gemaakt heb door mezelf als feministe te definiëren. In de meeste gevallen huiver ik als ik me bij een groep moet aansluiten en als ik een ideale samenleving zou moeten schetsen, zou het vooral één zijn waarin ik met rust gelaten word. Tot ik begin twintig was, was ik behoorlijk achterdochtig over bijna iedereen die zich politiek tot iets engageerde wat niets met dieren of kinderen te maken had, omdat ik dacht: je weet helemaal niet met wie je te maken hebt, mensen kunnen zo klote zijn. De enige uitzondering waren diegenen die het opnamen tegen nazi's, dat leek me een uitgemaakte zaak. Al het andere vond ik vooral erg gecompliceerd.

Ik dacht dat ik tonnen informatie moest hebben voordat ik een kant kon kiezen en dat schrok me af.

Tegenwoordig heb ik goede redenen om bij het woord ‘feminisme’ te blijven. Ik noem er drie.

Ten eerste: het vinden van een label is een vermoeiende en, als je pech hebt, een eindeloze onderneming. Wat er uiteindelijk uit moet komen, moet kort en bondig, eenduidig en gemakkelijk te onthouden zijn.

‘Beweging voor vrijheid en zelfbeschikking met betrekking tot vragen die samenhangen met geslacht, lichaam en seksuele geaardheid’ zou beter zijn, maar dat is te lang. Helaas. En ongeacht hoe lang je ook zoekt, je zal nooit iedereen tevredenstellen met een correct label. Wanneer ‘-isme’ aan het einde staat, zal er altijd iemand zijn die zegt: ‘Elk isme is een ideologie!’ en dan kunnen we over journalisme, organisme, syllogisme en cynisme praten, maar dan dwalen we af.

Ten tweede: waarom zou men zichzelf afscheiden van al diegenen die onze strijd zijn begonnen en die ervoor gezorgd hebben dat we vandaag kunnen stemmen, geld kunnen verdienen en een bankrekening kunnen openen? Ze hebben ongelooflijk veel bereikt. Het is niet nutteloos en onaangenaam om je bij hen te voegen, maar een eer en een eerbetoon aan hun inspanningen.

En ten derde: labelen leidt af. We hebben wel wat beters te doen. Feminisme is niet iets dat door een betere pr een aantrekkelijker product wordt en dan door iedereen achteloos geslikt zal worden. Het is een strijd voor fundamentele rechtvaardigheid. Het is een strijd die pijn zal doen, omdat we moeten inzien aan hoeveel shit we gewend geraakt zijn en hoeveel gewoontes we moeten veranderen als we oude rollen achter ons willen laten. Het is daardoor uiteindelijk ook een experiment waarvan we niet precies weten, wat het aan het einde met ons zal doen. Omdat we meer kunnen doen. Meer mogen. En meer willen.

Soms moeten we onszelf eraan herinneren wat we ooit wilden en wat we vergeten zijn te willen.

Mijn familie vertelt vaak het verhaal van toen ik vier was. Mijn grootmoeder zei me dat ik een kousenbroek moest aandoen om het niet koud te krijgen. Ik wilde dat niet. Ik wilde een jurk dragen zonder kousen eronder. Ik vond het warm genoeg, dus zei ik 'Nee, oma' en daarna een zin in het Pools: *'Każdy sobą rządzi.'* In het Nederlands: 'Iedereen beslist voor zichzelf', of 'Iedereen is baas over zichzelf', omdat *'rządzić'* in het Pools ook betekent 'politiek zeggenschap hebben'. Soms wenste ik dat ik me vanaf toen op politiek niveau niet meer ontwikkeld zou hebben – want dat is precies opnieuw mijn houding vandaag de dag. Tussendoor ben ik dat helaas vergeten.

Het zal veel over zelfbeschikking gaan. Omdat feminisme geen beweging is die oude beperkingen door nieuwe wil vervangen of oude door nieuwe taboes. Het is een strijd tegen dwang en voor meer vrije, eigen beslissingen. En weliswaar geen beslissing 'vooruit of achteruit', maar de beslissing over wie je wil zijn. Dat klinkt als veel, en ja, verdomme, het is veel.

Hoofdstuk één

Niet als prinses

geboren

WELL, I TRY MY BEST
 TO BE JUST LIKE I AM
 BUT EVERYBODY WANTS YOU
 TO BE JUST LIKE THEM

— **BOB DYLAN**

In het begin is alles een spel.

Ik ben vier en de nieuwe fiets is een succes. Ik hou ervan. Hij is roze en wit en heeft roze steunwieltjes. Gehad. De eerste keren mocht ik er nog mee rijden, steeds mijn broer achterna. Dat ging erg gemakkelijk. Toen mijn vader de steunwieltjes er op een mooie zaterdagvoormiddag af haalde, zei hij: Dat kan je voortaan ook zo. We gaan naar de speeltuin waar 's avonds coole kinderen met hun BMX-fietsen gevaarlijke dingen doen. Hup en gaan, rij, nee, niet met je voeten steunen, rij, rij, rij... Papa duwt een eindje, laat dan los. Oooh, het gaat prima, hé, kijk hoe goed het gaat, en – recht op mijn gezicht.

Daar lig ik dan.

Bij deze val gebeuren twee dingen. Ten eerste val ik domweg met mijn handen in glasscherven. Klote. We zijn in Berlijn, Neukölln, in 1990 en flessen op de grond behoren tot de omgeving. Een scherf boort zich in mijn rechterhand en weken later ziet mijn handpalm er nog steeds als een stuk ham uit, naakt en roze. Ten tweede ramt het stuur zich tussen mijn benen. Auw. Het eerste is opvallend en bloedt, het tweede is onopvallend en ik zeg er geen woord over. Hoe zou ik ook? Hoe moet ik zeggen dat ik me aan mijn... *ding* pijn gedaan heb? Ding. Hoe heet dat? Miene. Muisje. Beneden. Vanonder. Auw. Daar praat je niet over. Auw! Nu ben ik stuk, denk ik. Beter dan er iets over zeggen. Dat zou pas pijnlijk zijn.

Waarom eigenlijk 'vanonder'? Beneden zijn de voeten, weet je wel!

Dat weet ik – strikt genomen.

Thuis verzorgt mijn moeder mijn bloedende hand en als troost krijg ik een Capri-Sun. De pijn gaat snel voorbij.

Waarom heb ik niets gezegd? En waarom schaam ik me?

Goede vraag. Lang antwoord.

Het woord 'schaamte' kan verschillende betekenissen hebben. Enerzijds staat het voor een gevoel van verlegenheid of kwetsbaarheid: iets onaangenaams. En anderzijds formuleert Wikipedia: 'In de plechtstatige omgangstaal staat het voor de buitenste geslachtsorganen van de mens en het heeft vooral betrekking tot het vrouwelijke geslachtsorgaan, de vulva.'

We hebben het over schaamlippen en schaamhaar, alsof zich daarachter iets verbodens verbergt. Maar is dat wel zo? Is de ‘schaamstreek’ iets waarvoor je je moet schamen? En moeten jongens zich dan eigenlijk niet meer schamen dan meisjes, omdat bij jongens alles buiten hangt en het bij meisjes enigszins netjes binnen blijft?

Een aanzienlijk deel van Simone de Beauvoirs boek *De tweede sekse* gaat over hoe onze voorstellingen over vrouwelijkheid en mannelijkheid ervoor zorgen dat jongens vaak met hun piemel spelen en meisjes zelden met hun vagina: omdat die namelijk binnenin zit. Ze beschrijft het gevoel dat bij meisjes groeit, omdat ze niet op dezelfde manier als jongens hun geslachtsdeel ‘in hun handen kunnen nemen’. Het is niet noodzakelijkerwijs afgunst, zoals Sigmund Freud beweert, maar toch de ontdekking dat zo’n klein, bengelend ding interessant kan zijn: met een penis kan je je eigen naam in de sneeuw plassen. Zodra je tenminste kan schrijven. Maar dan kan het. En dat betekent erg veel.

Wanneer De Beauvoir over de penis schrijft, klinkt dat soms amusant filosofisch: ‘Later,’ schrijft ze, ‘wordt de transcendentie en hoogmoedige onovertreffelijkheid van de jongen in zijn geslachtsorgaan belichaamd.’³ Je zou kunnen zeggen: Euh, ja. Een beetje overdreven, want wat hebben transcendentie en de penis met elkaar te maken? Maar zelfs Georg Wilhelm Friedrich Hegel, een van de meest invloedrijkste Duitse filosofen, schreef in zijn hoofdwerk over plassen. Een mijlpaal in het idealisme. In zijn *Fenomenologie van de geest* uit 1807 schrijft Hegel een paragraaf over de observerende geest:

‘Het *diepe* dat door de geest van binnenuit naar buiten wordt gedreven, maar niet verder komt dan zijn *voorstellende bewustzijn*, waarin hij het laat – en de *onwetendheid* van dat bewustzijn omtrent wat het is dat het zegt, is dezelfde verbinding van het hoge van het lage dat de natuur in het levende naïef uitdrukt in de combinatie van het orgaan van haar hoogste vervolmaking, het voortplantingsorgaan, met het pisorgaan. Het oneindige oordeel

als oneindig zou de voltooiing zijn van het zichzelf vattende leven, maar het in de voorstelling blijvende bewustzijn van dat leven gedraagt zich als pissen.’⁴

U hoeft dit niet nog eens lezen. Hegel vergelijkt de geest en alles wat de geest zoal kan met de penis, en daarmee met wat de penis zoal kan. Natuurlijk bedoelt Hegel met volmaaktheid alleen het mannelijke geslachtsorgaan en niet het vrouwelijke – hoe kan het ook anders, als hij het verschil tussen man en vrouw gelijkstelt aan het ‘verschil tussen dieren en planten’.⁵

Er moet al heel wat gebeuren alvorens een groot filosoof naar beneden kijkt en de ‘hoogste volmaaktheid’ ziet.

Ja, er moet al heel wat gebeurd zijn – en toch is Hegel hiermee geen uitzondering. Vaak denk ik dat als alle mannen die trots zijn op hun penis, op elkaars rug zouden gaan zitten – de ene boven de andere – ze tot Mars zouden reiken en waarschijnlijk zelfs daar een klein groen mannetje ontmoeten dat ongelofelijk blij is met zijn kleine groene piemeltje. ‘Onzin,’ zegt mijn vriend Todd, ‘mannen zijn zó onzeker over hun penis! Te klein, te groot, te scheef...’ Goed, zeg ik. Het enorme aantal *dick pics*, dat zijn foto’s van penissen die in chatgesprekken verzonden worden, doet me echter geloven dat de lijn naar Mars gemakkelijk gevormd zou worden. Zelfs al zou een groot aantal jongens en mannen op de aarde blijven. Waarom denken mannen dat ze met een foto van hun geslachtsdelen een gesprek kunnen starten, als het niet uit het gevoel komt dat het een tof geslachtsdeel is?

En is dat erg? Feministen zijn toch altijd voor het accepteren en graag zien van het eigen lichaam en voor zelfbewustzijn en wat nog meer? Ja, dat zijn ze. En het is ook helemaal niet erg dat mannen hun penissen tof vinden. Alle mensen zouden al hun lichaamsdelen geweldig moeten vinden, of het nu achter de oren of tussen de benen is. Het kan zelfs grappig zijn. Er is een blog met de naam ‘*Things My Dick Does*’ waarin een penis uit San Francisco

de hoofdrol speelt. Hij wordt dronken, waagt zich aan gewichtheffen, wordt gekust, slaapt gelukzalig.⁶ Het is een aardig kereltje.

Maar.

Er is geen balans. De aanwezigheid van de penis is zeer sterk in vergelijking met die van de vulva. Hoe ver moet je gaan om vrouwelijke geslachtsorganen te zien? En hoe ver voor de mannelijke? In het echt of nagemaakt? Als je geluk hebt, loop je gewoon tot in het volgende park. Je ziet een fontein waar ergens een kleine, dikke engel water pist. Als je pech hebt, kom je een exhibitionist tegen. Of ga naar een winkelcentrum. Je vindt er piemel-lolly's bij Nanu Nana, die winkel met goedkope geschenken. Ze staan naast de plasticen 'Oscars', waar 'Liefste Opa' op staat. Bij Amazon kan je een waterkruik bestellen die 'erotische bedkruik met piemel' heet. De tegenhanger – 'wordt vaak samen gekocht' – is een 'erotische bedkruik met mooie borsten'. Zo zelden een waterkruik met pluche piemel gekocht wordt, zo weinig zijn borsten de tegenhanger van de penis.

De penis is aanwezig. De vulva niet. In plaats daarvan wordt ze vagina genoemd en velen weten eigenlijk niet dat de vagina alleen het binnenste gedeelte is, die opening – of zoals Wikipedia het zegt: de schede – en hetgeen eromheen, namelijk de venusheuvel, schaamlippen en clitoris, heet de vulva. Wist ik ook niet. Klinkt nog steeds vreemd in mijn oren. Iets tussen Volvo en pulp in.

Als je een vrouw wil beledigen, kan je haar 'kut' noemen. Je beledigt haar met haar geslachtsorgaan, alsof dat iets slechts zou zijn. Bij mannen werkt dat niet zo, althans niet in het Nederlands. 'Hé jij, piemel' – dat zeg je niet. Je kan een man een klootzak, zakkenwasser, slapluller noemen, maar dan gaat het niet zozeer over de penis zelf. De penis blijkt dus niet alleen maar aanwezig te zijn, maar ook positiever beladen dan de vulva.*

---

* Het Engelse 'dick' kan naar een penis verwijzen, maar kan ook een belediging zijn; dit geldt ook voor het Poolse woord 'chuj' en het Nederlandse 'lul'.

Tot hiertoe, niet zo netjes. Maar wat betekent dat? Wat heeft dit met het verhaal over mezelf als vierjarige te maken? Moet een dergelijke anekdote fungeren als de oorsprong of als symptoom van iets? Waarom herinner ik me dit zelfs? En hoezo wijk ik zover uit dat ik bij een bedkruik kom die niemand koopt, behalve als grap?

Als we het over macht en vrijheid willen hebben, moeten we ten eerste vroeg en ten tweede op kleine schaal beginnen. Vroeg betekent dat we moeten kijken naar wanneer het begint dat we ofwel onze eigen handelingen of woorden moeten verbieden ofwel dat ze van buitenaf ontzegd worden. En op kleine schaal betekent het dat het niet alleen gaat over wie het aandurft om eerste minister te worden, maar dat ook schijnbaar irrelevante zaken van belang zijn. Op welk moment besluiten we ons te beperken? Waarin worden we beperkt? Waarin zouden we vrijer kunnen zijn dan we nu zijn? Macht kan dus zowel op kleine als ook grote schaal inwerken. Zoals ibuprofen.

Macht reguleert welke jobs we aannemen, maar ook welke onderbreken we dragen. En vooral de onderbreken. Als we ervan uitgaan dat geslacht en macht met elkaar verbonden zijn, dan moeten we ook praten over dingen die banaal of gênant lijken. We moeten begrijpen waar en waarom ons als vrouw of als man slechts bepaalde mogelijkheden gegeven zijn en andere niet. Daardoor zal het over kleine, vervelende dingen gaan, maar ook over leven en dood.

Wat betekent dat dan, om *als vrouw* te leven?

In het eerder vermelde boek *De tweede sekse* van De Beauvoir staat een zin die vrijwel iedereen tegenwoordig kent. De zin begint met: 'Je wordt niet als vrouw geboren,' en eindigt met 'je wordt het'. Het bekendste citaat uit De Beauvoirs boek is een zin die vreemd klinkt. 'Je wordt het', wat moet dat betekenen? En omdat de zin zo merkwaardig klinkt, wordt ze vaak anders beëindigd: '...je wordt ernaar gevormd.' In het Franse origineel gaat de zin als volgt: 'On ne naît pas femme: on le devient.' Het werkwoord *devenir* (worden) is door een foutieve vertaling niet meer actief 'worden', maar passief 'gemaakt worden'. Een aanzienlijk verschil.

Deze twee vertalingen staan voor twee fundamenteel verschillende opvattingen over wat het betekent om vrouw te worden. Als je zegt dat je tot vrouw gemaakt wordt, dan suggereert dat passiviteit. De vrouw als slachtoffer van een gehele situatie. Alsof elk kwaad dat meisjes en vrouwen overkomt van buitenaf komt en alsof alles beter zou zijn, mochten die arme wezens zich op een of andere manier kunnen verweren. En vooral: alsof ze zelf geen schuld hebben. Dan is het een aanklacht. Maar als je zegt dat je een vrouw wordt, dan gaat dat over een ontwikkeling waaraan je actief meewerkt. Het is niet zonder reden dat De Beauvoir het tweede deel van haar boek voorafgaat met een citaat van Jean-Paul Sartre: ‘Half slachtoffers, half medeplichtig, zo zijn we allemaal.’ Als De Beauvoir de vrouw vervolgens beschrijft als onderdrukt, is deze onderdrukking een ambivalentie die niet alleen bevrijding van de onderdrukker vereist, maar ook een scheiding van de eigen, aangeleerde passiviteit.

Het verhaal over het vrouw-worden is complex – en dat van het man-worden natuurlijk ook, net zoals alle verhalen over opgroeien en een eigen weg vinden in de wereld dat zijn, anders zouden er niet zo veel *coming of age*-romans en -films zijn. En hoe vreemd de uitdrukking ‘ik als vrouw’ telkens klinkt, toch kan *ik als vrouw* alleen mijn eigen verhaal vanuit mijn diepste zelf vertellen.

Als Susan Sontag schrijft: ‘We moeten leren om meer te zien, meer te horen en meer te voelen,’ verwijst ze naar de interpretatie van kunst.⁷ Maar ik geloof dat dit voor zowat alles geldt. Als we willen leren hoe de maatschappij functioneert en hoe we hierin worden wie we zijn, kunnen we dat op vele manieren doen. We kunnen andere samenlevingen op andere plaatsen en andere tijdstippen met de onze vergelijken, we kunnen enquêtes of studies doen – of we kunnen proberen onszelf uit te dagen om onze herinneringen en ervaringen te doorgronden en op die manier te begrijpen waarom dingen gaan zoals ze gaan en niet anders. Daarvoor moeten we, zoals Sontag schrijft, ‘onze zintuigen terugwinnen’, en dat is niet esoterisch bedoeld, maar zou betekenen dat we alles moeten waarnemen dat inmiddels vanzelfsprekend is geworden. *Dat* het vanzelfsprekend

is geworden, heeft zo z'n redenen. Je wil niet de hele dag verwonderd in de wereld rondlopen, je wil er ook grip op krijgen. Maar als we erin slagen om de alledaagse dingen die voor ons zo vlot en logisch lijken te openen en om te woelen, dan kan dat ons helpen om ons eigen standpunt duidelijker te zien: waar staan we? En willen we daar staan?

Dat klinkt heel abstract. We wilden niet alleen over macht spreken, maar ook over seks, genderrollen enzovoort. Waar moeten we dan beginnen, als het niet in de kindertijd is? Bij de 18e verjaardag? Te laat.

We gaan verder.

In de kleuterklas ben ik bij het spel ‘vadertje en moedertje’ nogal vaak de hond. Omdat ik nog niet echt goed Duits kan en vooral ook niet graag spreek. Begrijpen lukt goed, praten minder. Dus ben ik de hond, of bij gelegenheid de pony.

Ik ben nieuw in de groep en die ene lerares die me nog niet kent, staat met een andere lerares bij het raam en knikt in mijn richting. ‘Jongen of meisje?’ vraagt ze aan de ander. ‘Meisje,’ zegt ze, ‘Margarete, uit Polen.’ Hup. Jongen of meisje. Dat heb ik gehoord, verdomme. Ik draag de kleren van mijn broer, omdat ze praktisch zijn en een korte haarsnit omdat mijn moeder wil dat ik er als Mireille Mathieu uitzie, de zangeres. Het werkt maar matig. Ik lijk blijkbaar eerder een Beatle met een berentrui.

‘Jongen of meisje’ – hallo? Meisje!

Het weekend daarop gaat mijn familie naar de Britzer Garten. De Britzer Garten is zoals Disneyland, maar dan zonder Disney. Vroeger, in 1985, was daar de biënnale voor tuinbouw en nu is er, nou ja, een landschap. Met paden en speelpleinen.

Ik ren rond en klim overal op waar het lukt. Ik hou van klimmen. Ik ben trots als ik hoger geraak dan mijn oudere broer en beeld me in dat we als apen in bomen zouden kunnen slapen.

Maar één ding krijgt op die dag mijn volledige aandacht. Ik probeer om zo hoog mogelijk te praten. Ik piep zodat mensen zien dat ik een meisje ben; dat heb ik me voorgenomen, als truc, zodat mensen het kunnen nagaan. Als vijfjarige kan ik niet zomaar nieuwe kleren kopen of 's nachts